

Денис Рудник

ВЛИЯНИЕ БОЯРСКИХ СЛОЕВ ГАЛИЦИИ И ВОЛЫНИ НА ГОСУДАРСТВЕННЫЕ ПРОЦЕССЫ

В статье исследуется роль боярских слоев Галичины и Волыни в политической жизни княжеств. Хронологически рассматриваются периоды правления Ярослава Осмомысла и Романа Мстиславича. Доказывается, что взаимоотношения между княжеской властью и местными боярами не только после смерти Романа Мстиславича, но и раньше, преимущественно характеризуются как постоянная борьба с переменным успехом. Естественно, что при сильных князьях победу разными способами получала княжеская власть. Неоднозначной была роль и волынского боярства, которое традиционно в исторической литературе оценивается как надежный сообщник княжеской династии, особенно при объединительных процессах.

Ключевые слова: роль боярства, Галичское и Волынское княжество, государственные процессы, победа княжеской власти, политическая жизнь.

Denis Rudnik

INFLUENCE OF SEIGNIORIAL LAYERS OF GALICIA AND VOLHYNIA ON THE STATE PROCESSES

In the article is investigated the role of seigniorial layers of Galicia and Volhynia in political life of principalities. The periods of board of Yaroslav Osmomysl and Roman Mstislavich are chronologically considered. It is proved that relationship between the princely power and local boyars not only after Roman Mstislavich's death, but also earlier, is mainly characterized as continuous fight against variable success. It is natural that at strong princes the victory was received in the different ways by the princely power. The role was ambiguous and the Volhynia nobility which is traditional in historical literature is estimated as the reliable accomplice of a princely dynasty, especially at unifying processes.

Key words: nobility role, Galicia and Volhynia principality, state processes, victory of the princely power, political life.

УДК 94(477.8:4)

Юлія Курдина

РОЛЬ УНІВСЬКОЇ ЛІСОВОЇ ГУТИ В РОЗВИТКУ ГУТНИЦТВА НА ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ (ОСТАННЯ ТРЕТИНА XV – ПЕРША ПОЛОВИНА XVIII СТ.)

У статті розглядаються основні аспекти організації гутництва в останній третині XV – першій половині XVIII ст. та Унівська лісова гута на основі археологічних даних. Подається опис склоробних печей, інструментів, скляних виробів та інших знахідок. На основі цього робляться висновки щодо значення цієї пам'ятки для визначення рівня розвитку місцевого скловиробництва та перспектив продовження вивчення гутти.

Ключові слова: гутництво, Унів, венеційське скло, склоробна піч, скляні вироби.

Дослідження історії становлення та розвитку склярства важливе для повнішого сприйняття багатогранності суспільно-економічних та історичних процесів, поширення торговельних та культурних зв'язків між різними регіонами, групами населення та народами. Водночас вивчення осередків гутництва дозволяє робити висновки стосовно рівня майстерності склоробів того чи іншого регіону, ролі та місця декоративно-ужиткового мистецтва у повсякденному житті населення. Саме це обумовлює актуальність нашого дослідження.

Наукова новизна дослідження полягає у тому, що вперше здійснено комплексний аналіз одного із осередків західноукраїнського гутництва – Унівської лісової гутти. Водночас аналіз проводиться нерозривно із зазначенням основних тенденцій розвитку склярства регіону.

Об'єктом дослідження виступає Унівська лісова гута як складова західноукраїнського гутництва.

Предметом дослідження є особливості організації склоробної справи на західноукраїнських землях, конструкція склоробних печей Унівської гутти, скляні вироби та техніка їх виготовлення.

Мета дослідження – висвітлити місце та значення Унівської лісової гутти у розвитку склярства на західноукраїнських землях в окреслений період.

Завдання дослідження – окреслити характерні риси гутництва на західноукраїнських землях, провести співвідношення лісового гутництва та міського склоробного ремесла регіону, здійснити

аналіз Унівського комплексу та визначити внесок тутешніх склоробів у розвиток гутництва на досліджуваній території.

Розвиток гутництва на території України у вітчизняній історіографії представлений доволі фрагментарно. Цілісні дослідження, у яких би розглядалися й реконструювалися різні складові скловиробництва на українських теренах, дотепер вітчизняними науковцями не проводилися. Дещо наблизився до цього С. Мартинюк, одна із публікацій якого є спробою узагальнити історію скляного виробництва, при чому значну увагу дослідник приділяє гутному склу [1, с. 176–196]. Водночас вважати роботу вичерпною у цьому питанні не доводиться.

Частіше зустрічаються відомості про окремі знахідки скляних виробів, які не прив'язані до конкретних склоробних центрів. Зокрема, це публікації В. Гупало, М. Лосик [2, с. 263–275], В. Рудого, В. Касюхнич, Г. Вітвіцької [3, с. 16–37], І. Свешнікова [4, с. 36–40] тощо. Автори наводять описи скляних виробів, їх датування, в окремих випадках висловлюють припущення щодо місця виготовлення знахідок.

Очевидно, що постає проблема детального вивчення склоробних осередків у розвитку гутництва того чи іншого регіону. Одним із таких осередків є Унівська лісова гута, яка й знаходиться у центрі нашого дослідження.

Джерельну базу наукового дослідження становлять матеріали ЦДІАЛ України [5–12], у яких міститься інформація про розміщення гутиськ, вигляд склоробної майстерні, діяльність склярів у цехах та топографічні дані із зазначенням місцевостей "Гута". Також важливими джерелами є матеріали архіву Львівської академії мистецтв (далі – Архів ЛАМ) [13] та архіву Інституту археології Львівського національного університету ім. І. Франка (далі – Архів ІА ЛНУ ім. І. Франка) [14], у яких міститься інформація про археологічні дослідження Унівської лісової гуті.

Перші письмові відомості про гутництво на західноукраїнських землях належать до останньої третини XV ст. З 1470 р. походить згадка про село Шкляри на Сянїччині (сучасна Польща). Це село було одним із найдавніших населених пунктів регіону. Промовистим є його місцезнаходження: у прямокутнику 25х30 км у різний час функціонувало 11 "лісових" гут. Час їх існування не відомий, однак зрозуміло, що гуті діяли не пізніше, ніж до другої половини XVIII ст., адже у Йосифїнській метриці про них не згадується [13, с. 10].

З 1475 р. існувала гута між селами Трemasна і Липниками (місцезнаходження сучасного с. Поруби Яворівського району Львівської обл.), закладена склярем Матвієм, а потім впроваджена його сином Яковом. Ці відомості дали підстави С. Мартинюку вважати Лемківщину місцем, з якого почалося відродження виробництва скла на етнічних українських землях [1, с. 182].

Гуті розміщувалися у віддалених місцях, поблизу лісових масивів, на піщаному ґрунті [15, с. 305], недалеко від води [16, с. 45], що було вигідним з точки зору постачання сировини [17, с. 16]. Підтвердженням цього може слугувати розміщення, зафіксованої у Йосифїнській метриці, місцевості "Стара Гута" (Золочівський район Львівської обл.) на обширі між лісами, при чому ґрунт тут був кам'янистим та непридатним для землеробства [5, арк. 9].

У народі невеликі майстерні із примітивним обладнанням прозвали "бродячими гутами", оскільки, після вирубки лісу, вони переміщувалися на нову територію. Звільнена від лісу площа використовувалася для хліборобства й називалася "майданом". Інколи тут виникали нові села та містечка, у назвах яких збереглися слова "гута", "буда", "майдан" [18, с. 68].

Упродовж XV–XVII ст. на українських землях працювало чимало гут. В основному вони розташовувалися у північних й західних районах України, що пояснюється близькістю до джерел палива. Під 1570 р., у "Коронній метриці" міститься запис про передання Мартину Броневському права на "Стару Гуту" недалеко Любачева (сучасна Польща), яка раніше належала Андрію Гутнику. На початку XVII ст. тут діяла також інша гута, яку Анна Годловська передала Себастьянові Прісіковському [19, с. 42]. Крім того, були гуті у Підгірцях, Свіржі, Коростові та Уневі (Львівська обл.) [20, с. 83]. Цікаво, що у Свіржі й досі одне із урочищ називається "Гутою", й, цілком ймовірно, що саме тут розташовувалося місцеве виробництво скла.

Загалом, у архівних матеріалах доволі часто зустрічаються назви "гута", "гутисько". Так, Йосифїнська метрика подає відомості про село Гутисько Брідське (сучасний Бродівський район, Львівської обл.), яке знаходилося у долині між горами, через що тут був поганий ґрунт [5, арк. 55]. В описі його меж вказано, що околиці села межують із лісами [5, арк. 32–36]. Це підтверджено описом земель 1844 р., у якому вказується на місцевість "Старе Гутисько", розміщену недалеко лісу [10, арк. 10]. Схожа ситуація в Олеську: тут в описах земель позначені місцевості "Гутисько Олеське" [11, арк. 52], "Над Гутиськом" [11, арк. 44] та "Гутисько" [11, арк. 47]. У Францисканській метриці зустрічаємо присілок Гута Полоницька та місцевість "Над Гутою", розміщені біля с. Полонична (сучасний Кам'яно-Буський район Львівської обл.) [6, арк. 31]. Цілком ймовірно, що у згаданих місцях могло існувати склоробне виробництво, додатковим підтвердженням чого є наявність

поблизу лісових масивів. Адже деревина – одна із найбільш необхідних умов для налагодження скловаріння.

Склороб не був самостійним виробником, що готував продукт від початку – до кінця. У зазначений період спостерігається спеціалізації та поділ праці серед робітників майстерні. Так, за підтриманням полум'я у склоплавильній печі стежили спеціалісти-опалювачі, яких називали "шулярами" [21, с. 37]. За аналогією із німецькими гутами, можемо припустити, що в гуті також працювали: мішальник, дереворуб, вугляр, склороб, складув [22, с. 5], а також шліфувальник, маляр, золотар [23, с. 250].

Водночас скловиробництво продовжувало функціонувати як міське ремесло. Підтвердженням цього слугує привілей Михайла Корибута Вишневецького від 16 жовтня 1673 р., за яким до статей грамоти Стефана Баторія від 9 травня 1585 р., що містить статут цеху столярів Львова, приєднуються "деякі подібні до них ремісники, як от (шкатульники), склярі та їх підмайстри, які об'єднано мають виконувати ремесло, без будь-яких перешкод від муляра, різьбяр та органіста" [24, с. 45].

Цікаво, що у Львові, на проспекті Свободи, 45, у 2000 р. відкрито рештки виробничого комплексу XV–XVI ст. Однак роботи на пам'ятці не вдалося провести у повному обсязі, тому детальнішої інформації стосовно цього комплексу немає [25, с. 9].

Структура й організація виробництва у склоробних цехах наслідували загальні принципи міського ремесла. Один із перших статутів склоробних цехів походить із Кракова й датується 1490 р. Згідно із цим документом, навчання склоробному ремеслу тривало не менш як чотири роки. Воно включало вміння виготовляти скло певної форми, збирати віконні рами, випалювати емальовані скляні вироби та розписувати скло [26, с. 34]. Схожа ситуація була у той час, до прикладу, і у Варшаві. Тут склярі у 1557–1760 рр. були в одному цеху зі столярами та малярами. Для того, щоб вступити до цеху, серед інших завдань, потрібно було намалювати три ікони на склі: Спасителя, Погребення Господнє, Св. Марії [7, арк. 9]. Водночас назва "склярі" й "вітражисти" вперше з'являється у документах з XIV ст. Так, вітражист із Кракова – Микола – у 1379 р. виконав п'ять шиб для Вавельського замку [27, с. 90].

У наступні століття Краківське воєводство залишалось важливим центром склоробства. У XVI ст. місцеве скло було широко відомим не лише в краю, а й імпортувалося за кордон під назвою "скло краківське". Тут працювали місцеві гутники, про що свідчать їх прізвища. Лише серед вітражистів інколи зустрічалися німці, які могли краще володіти прийомами оздоблення скла. Загалом же, гутники старалися наслідувати венеційські вироби, що було характерним для багатьох країн Європи [28, с. 157–158].

Зрозуміло, що для всебічного вивчення гутництва важливим є питання відкриття склоробних осередків, що б значно доповнило архівні матеріали. У 1996–1997 рр. С. Мартинюком проводилися роботи з пошуку гут у Гологорах та в околицях Потелича, однак вони не принесли результатів. Улітку 1998 р. планувалося обстеження урочища Гута у с. Підтемному та біля Свіржа, однак в цей час відкрито іншу пам'ятку, що відтермінувало дослідження вказаних об'єктів на невизначений час. Археолог М. Филипчук та історик І. Мицько, обстежуючи межі угідь Унівської Свято-Успенської лаври (Перемишлянський район Львівської обл.), натрапили на гуту, розташовану в урочищі Суходіл [29, с. 182]. Вдруге пам'ятка досліджувалася у 2000 р. під керівництвом С. Мартинюка та Р. Береста. На підставі низки ознак час існування гути визначається останніми десятиліттями XVI – початком XVII ст. [30, с. 345].

Унівська гута була розміщена у лісистій місцевості, недалеко водного потоку. В архівних матеріалах пізнішого часу позначена на планах, як "Цегляна гута" ("Ziegelhutte") [9, арк. 3; 11, арк. 3]. Унівський монастир існував з кінця XIII ст. і був заснований правителями чи церковними колами Галицько-Волинської держави. Найдавніша документальна згадка про монастир міститься у королівській грамоті, виданій 18 жовтня 1395 р. [31, с. 10–12]. Монастирське господарство завжди було досить значним та прибутковим, про що свідчить майже столітня боротьба львівських владик за Унівську архімандрію. Значні маєтності і стали основною причиною ліквідації монастиря у 1790 р. [32, с. 85]. Виробничий комплекс, виявлений дослідниками, розміщувався за 1,5–2 км на північ від впадіння Суходільського потоку в р. Гнила Липа, тобто саме на межі землеволодінь Унівського монастиря. Зараз це місце вкрите буково-грабовим лісом. У центрі заплави струмка виявлено три підвищення майже прямокутної форми антропогенного походження, висотою 0,8–1 м та довжиною однієї із сторін 6–8 м. На місці одного із них добре простежувалася кам'яна кладка, розміром 3,2 x 3,2 м і висотою від рівня сучасної поверхні – 0,3–0,4 м. Фрагменти подібної кладки виявлено і в інших підвищеннях, усі три об'єкти склали компакту групу. Інші, можливі рештки споруд і ям, збереглися у вигляді округлих (діаметром 1–3,5 м) та аморфних в плані заглиблень [14, с. 6].

Під час дослідження, у траншеї № 1, закладеної на місці одного із квадратних підвищень [14, с. 7], виявлено склоплавильну піч, споруджену лише із природних елементів – каменю, глини, піску.

Зовнішня довжина фундаментів печі становила 4,8 м, ширина – 2,9 м; внутрішні розміри камери – 4,2 і 2,5 м відповідно [30, с. 346].

Піч мала дві камери: варильну, у якій на лавах, обабіч каналу, стояли скловарильні тигли і яка була перекрита глиняним склепінням із вікнами для набирання скла; опічок (камера над “широм”), до якого із варильної камери вів глиняний лежак із засувкою, що регулювала доступ гарячого повітря. Опічок служив для випалювання виробів. Стіни каналу у варильній камері, як і його дно, викладені із тесаного, добре припасованого каміння. На стінах зберігся шар піщано-глиняної обмазки товщиною до 10 см, який захищав камінь від дії високої температури. Печі такої конструкції використовувалися до XVIII ст. У пізніші часи піч до вікон мурували із цегли, і лише склепіння набивали глиною на зробленому з дощок каркасі. Відсутність уламків цегли підтверджує, що скловарильна піч не могла бути збудована пізніше першої половини XVII ст. [13, с. 14].

Розвідкова траншея № 2, розміром 2x1 м, закладена за декілька метрів на захід від попередньої, на краю стрімкого схилу, в місці звалища гутних відходів. Глибина суцільного культурного шару досягала 1 м. На думку С. Мартинюка та О. Звіра, така потужність відходів вказує на те, що тривалість функціонування комплексу складала 40–50 років. Цікавим був факт місцезнаходження звалищ. За двісті років звичка вивозити відходи і вимощувати ними територію та відкоси виробничої площадки не змінилася, що, на думку М. Филипчука, було безпосереднім підтвердженням збереження упродовж століть технології “лісового гутництва” [14, с. 7–8].

У серпні 2000 р. підтверджено, що гутище складалося із трьох [33, с. 14] склоплавильних печей, що розташовувалися на місцевості у формі рівностороннього трикутника. Зі східного боку гутища знаходилася споруда стовпкової конструкції розміром 3,8x4,6 м, яка, ймовірно, слугувала майстрам укриттям в часи негоди, приміщенням для зберігання сировинних запасів, місцем приготування плавильної маси, складом для збереження виготовленої продукції, інструментарію тощо. Із західного боку гуті, на відстані 10 м від краю печей, знаходився глибокий яр, у який скидали побиту та браковану продукцію [34, с. 550].

Упродовж 1998–2000 рр., на місці існування гуті, виявлено наступні знахідки: фрагменти скловарильних тиглів – 24 шт., фрагменти вогнетривів – 6 шт., фрагменти керамічних інструментів – 23 шт., фрагменти виробів з кольорового скла – 33 шт., фрагменти виробів з безколірного скла – 41 шт., фрагменти оболонок – 77 шт., фрагменти емальованого скла – 17 шт. [30, с. 347].

При дослідженні гутища знайдено деякі інструменти. Це – фрагмент складувної піщалі, пружина розвідних або зарізних ножиць, а також зубчате коліщатко на ручці, виготовленій із уламка складувної трубки. Металеві предмети дуже поржавіли. Лише долото ковальської роботи, яким користувалися для обробки каменю чи дерева, з рівно відшліфованим лезом, збереглося добре, що, можливо, пов'язане із якісною крицею, або із кращими умовами зберігання у щільному глинистому ґрунті [13, с. 15].

До знарядь, якими користувалися при виготовленні шихти, належать також глиняні гарнці, фрагменти яких знайдені біля печі. Гарнці використовували для відмірювання сипучих речовин. Залишки меленого вапняку на дні та стінках підтверджують призначення гарнців. Просвердлений отвір у стінці одного із них, правдоподібно, служив мірною позначкою [13, с. 16].

Архівних даних із детальною інформацією про Унівську гуту наразі не маємо. Однак, матеріали графів Лянцкоронських містять опис однієї із лісових гут, що знаходилася у містечку Вільховець Летичівського округу (сучасне с. Вільховець Новоушицького району Хмельницької обл.). Запис від 1774 р. свідчить про те, що гута виглядала наступним чином: “Шопа велика з дерева будована під гонтами, в якій приміщення для господаря з дверима, при яких завіси із залізними скобами і гачком до замикання, в ній піч кахляна. У ній двері до комірки, прості із завісами і залізними скобами. Напроти неї комора через стіни, до якої прості двері з дерев'яним замком. Там кімната ззаду для проходу, до якої прості двері з дерев'яним завісами. В тій кімнаті дві печі: одна для гартування скла, друга – для топлення і сушіння дров”. Також подано перелік начиння, яке належало гуті: бляхи до закривання печі – 2; штахети до виставлення дійниць – 1; рурки для набирання скла – 1; залізна коцюба для вигортання попелу – 1; скриня на попіл – 1; вила для ставлення скла – 1; молот для розбивання каменю – 1; клини – 2; долото до каменю – 1; залізний прут для знімання дійниць – 1 [8, арк. 2]. Ці відомості доповнюють уявлення про інструментарій гутників та зовнішній вигляд склоробної майстерні.

Унікальними серед унівських знахідок були “малинки” – наліпи, якими оздоблювали скло на початку XVII ст. Це невеличкі (5 см) куранти, розширений кінець яких мав сферичне заглиблення, із контррельєфним орнаментом. Вони виготовлені з дрібно меленої шамотної маси, добре випалені, мають велику міцність і вогнетривкість. Обидва штампи знайдено в обмазці склепіння перед отвором челюстей печей, куди їх вкинули разом із фрагментами тиглів, як наповнювач [30, с. 348].

На підставі розмірів тиглів визначено, що їх місткість складає 50–55 л. Окрім того, на основі фізико-хімічного аналізу встановлено, що тигли, виготовлені із місцевої глини, піддавалися температурі 1250–1300° С [35, с. 362].

В Унівській гуті вироблялося більше десяти видів різнокольорового скла [36, с. 8]. Досліджені зразки належать до групи калієво-кальцієвих кремнеземних виробів з підвищеним вмістом сполук калію та кальцію. Для складання склошихти використовувався власне попіл (зола), без переробки його на соду [35, с. 372].

У реєстрах підйомного матеріалу досліджень 1998 і 2000 рр. зафіксовано 104 фрагменти, які визначаються із повною, або майже повною достовірністю як фрагменти, що належать певним виробам [14, с. 17]. Асортимент продукції, що вироблялася на гуті, свідчить про високий технологічний рівень. Серед знахідок, зазвичай, домінують тонкостінні (до 1–2 мм) вироби, є чимало філігранного скла [14, с. 8].

Відсутність системних досліджень історії скла в Галичині, яка, за словами С. Мартинюка, в період Відродження була єдиним склярським регіоном України, призвела до появи хибної думки про те, що скло цього періоду в Україні не мало чіткої стильової визначеності, було явищем маргінальним і досягло лише ремісничого рівня. Тому все якісне мистецьке скло приписували західноєвропейським гутам і лише скло найпростіших зразків і форм визначали як вітчизняне [13, с. 21]. Це й не дивно, адже під час розкопок найчастіше зустрічаються прості вироби із зеленого скла, із значною кількістю бульбашок у скломасі, які свідчать про недостатню температуру її варіння для повного звільнення від повітря. Зокрема, такої думки дотримується О. Харитонова. На її думку, технічний рівень гутного склоробства XVII–XVIII ст. був невисокий, кустарний. Водночас, знайдені гутні вироби українського походження на городищі Гермонаса – Тмутаракань (Таманський півострів) та під час робіт на місці Новобородицької фортеці (Дніпропетровська обл.) дослідниця використовує як один із аргументів для обґрунтування наявності політичних, економічних та культурних українсько-турецьких зв'язків [37, с. 218–221].

На думку фахівців, які досліджували Унівську гуту, вона є еталоною пам'яткою для вивчення історії скла в Україні. В результаті проведення тут археологічних робіт сформоване унікальне джерело, яке дозволить вирішити низку актуальних проблем, пов'язаних зі скловиробництвом, зокрема, спростуванням тези про появу кольорового скла на українських землях не раніше середини XVII ст. [18, с. 114]. Приналежність виявлених виробів до "венеціанської" технології є безпосереднім свідченням високого середньоєвропейського рівня виробництва Унівської гуті [14, с. 9]. Матеріал, здобутий під час дослідження гутища, дозволить визначити вітчизняну продукцію в інших масивах археологічного скла, знайденого у Львові, Олеську, послужить для атрибутування скла у музейних колекціях [30, с. 355].

Таким чином, Унівська лісова гута являє собою унікальний комплекс для дослідження гутництва як поліаспектного процесу, а саме таких його складових, як технологія виробництва, скляні вироби, географія та особливості розміщення гут. Використання техніки філіграні лише на декілька десятиліть пізніше, аніж її винайдено у Венеції, підтверджує високий рівень майстерності унівських склярів, може свідчити про наявність певного попиту на вишукані скляні речі серед місцевого населення, а, отже, і про його соціальний статус. Цілком очевидно, що розміщення гуті та організація склоробного процесу відображають загальні тенденції розвитку гутництва регіону. Цей комплекс є своєрідним викликом усталеним поглядам на незначну вартість місцевого скла того часу і, водночас, доказом високого рівня майстерності тутешніх склоробів. Продовження дослідження гутища стали б кроком на шляху подальшої систематизації та узагальнення уявлень про західноукраїнське гутництво та його місце у європейській склоробній традиції.

Список використаних джерел

1. Мартинюк С. Давнє скло в Україні / С. Мартинюк // Скло України. – К.: "Світ успіху", 2004. – С. 176–196.
2. Гупало В. Скляні вироби із розкопок у колишньому бернардинському костелі в Дубні / В. Гупало, М. Лосик // Матеріали і дослідження з археології Прикарпаття і Волині. – Львів, 2009. – Вип. 13. – С. 263–279.
3. Рудий В. Археологічні дослідження НДІ-81 Львівського університету на Стрийщині в 2000–2001 рр. / В. Рудий, В. Касюхнич, Г. Вітвіцька // Археологічні дослідження Львівського університету. – Львів, 2003. – Вип. 6. – С. 16–37.
4. Свешніков І. Скло з місця битви під Берестечко / І. Свешніков // Скло в Україні. Історія та сучасність: матеріали наукової конференції. – Львів, 1995. – С. 36–40.
5. ЦДІАЛ України, ф. 19, оп. XVIII, спр. 35, арк. 32–36, 55.
6. Там само, ф. 20, оп. XVIII, од. зб. 38, арк. 31.
7. Там само, ф. 101, оп.1, од. зб. 8, арк. 9.
8. Там само, ф. 181, оп. 2, спр. 2190, арк. 2.
9. Там само, ф. 186, оп. 4, спр. 483, арк. 3.
10. Там само, ф. 186, оп. 6, спр. 276, арк. 10.
11. Там само, ф. 186, оп. 6, спр. 1332, арк. 3, 44, 47.
12. Там само, ф. 186, оп. 6, спр. 1615, арк. 44, 47, 52.
13. Петрякова Ф. Звіт. Гутне виробництво в Галичині. Історичний розвиток, традиції та сучасність / Ф. Петрякова, С. Мартинюк, М. Лосик // Архів ЛАМ, ДБ № С 01–98, 66 с. (Львів, 2003).
14. Филипчук М. Звіт про результати розвідково-рятівних археологічних досліджень на території літописного Плісеська (Бродівський район) та в околиці Унівського монастиря (Перемішлянський район Львівської області)

/ М. Филипчук // Архів ІА ЛНУ ім. І. Франка, ф. 13, оп. 1, 45 арк. (Львів, 1999). 15. Енциклопедія Українознавства в 2 т. / [ред. В. Кубійович, З. Кузеля]. – Мюнхен – Нью-Йорк, 1949. – Т. 1. – 368 с. 16. Калиниченко Л. Гутне скло на Україні (Короткий нарис) / Л. Калиниченко // Мистецтво, фольклор, етнографія. – К., 1947. – С. 38–53. 17. Петрякова Ф. Українське гутне скло / Ф. Петрякова. – К.: Наукова думка, 1975. – 160 с. 18. Тищенко О. Історія декоративно-прикладного мистецтва України (XIII–XVIII ст.) / О. Тищенко. – К.: Либідь, 1992. – 191 с. 19. Wyrobisz A. Szkio w Polsce od XIV do XVII wieku / A. Wyrobisz. – Wrocław-Warszawa-Kraków: Wydawnictwo polskiej akademii nauk, 1968. – 143 s. 20. Рожанківський В. Скло гутництво на Україні в XVI–XVII ст. / В. Рожанківський // Матеріали з етнографії та мистецтвознавства. – К.: АН УРСР, 1959. – С. 81–99. 21. Рожанківський В. Українське художнє скло / В. Рожанківський. – К.: АН УРСР, 1959. – 151 с. 22. 150 Jahre Glaswerk Schleisingen. Die Geschichte von der Entwicklung einer Glashütte zum moderner Glaswerk / [red. G. Holzinger]. – Schleisingen: Thüringer Behälterglas, 2003. – 127 s. 23. Bernhard A. Von Waldglas zum ersten Industrieglas – 300 Jahre steirisches Glas // Presglas-Korrespondenz / A. Bernhard. – Pocking, 2009. – № 3. – S. 243–258. 24. Економічні привілеї міста Львова XV – XVIII ст.: привілеї та статuti ремісничих цехів і купецьких корпорацій / [Упорядкував Мирон Капраль]. – Львів, 2007 [Львівські історичні пам'ятки. Т. IV]. – LI + 816 с. + 8 іл. 25. Скарби підземного Львова. – Львів: НДЦ "Рятівна археологічна служба", Інститут археології НАН України, 2011. – 132 с. 26. Голод І. Художнє склоробство у західноукраїнських містах (До історії міського ремесла України) / І. Голод // Скло в Україні. Історія та сучасність: матеріали наукової конференції. – Львів, 1995. – С. 32–35. 27. Buczkowski K. Szkio i ceramika // Sztuka Polska czasow nowozytnych: praca zbiorowa / K. Buczkowski. – Warszawa: Państwowe wydawnictwo naukowe, 1952. – S. 89–90. 28. Bochnak A. Rzemiosło artystyczne / A. Bochnak, K. Buczkowski // Sztuka Polska czasów nowozytnych. Praca zbiorowa. Część 1. Lata 1450–1650. – Warszawa: Państwowe wydawnictwo naukowe, 1952. – S. 152–158. 29. Мартинюк С. Продовжуємо дослідження старих гутиць / С. Мартинюк // Вісник Львівської академії мистецтв. – Львів, 1998. – Вип. 9. – С. 181–184. 30. Мартинюк С. Скляна гута кінця XVI – початку XVII століть в околицях лісових угідь Унівської Святоуспенської Лаври / С. Мартинюк // Археологічні дослідження Львівського університету. – Львів, 2002. – Вип. 5. – С. 344–361. 31. Гірський Б. Унів. Коротка хронологія Святоуспенської Лаври. Початок XIV – початок XXI століть / Б. Гірський. – Львів, 2005. – 160 с. 32. Мицько І. Святоуспенська Лавра в Уневі (кінець XIII – кінець XX ст. / І. Мицько. – Львів: Свічадо, 1998. – 319 с. 33. Берест Р. Основні підсумки археологічних досліджень давньоруського Унівського чорного комплексу (1999–2002 рр.) / Р. Берест // Археологічні відкриття в Україні 2002–2003 рр. – К., 2004. – Вип. 6. – С. 7–8. 34. Берест Р. Середньовічні чернені промисли, господарські заняття та виробництва у Галичині / Р. Берест // Матеріали і дослідження з археології Прикарпаття і Волині. – Львів, 2010. – Вип. 14. – С. 204–217. 35. Лосик М. Фізико-хімічні дослідження вогнетривів і скла Унівської Святоуспенської лаври / М. Лосик // Археологічні дослідження Львівського університету. – Львів, 2002. – Вип. 5. – С. 362–378. 36. Берест Р. Середньовічне гутне виробництво з лісових угідь Унівської Святоуспенської лаври / Р. Берест // Записки НТШ – Львів, 2007. – Т. ССЛІІІ. – С. 548–556. 37. Харитонов О. До питання українсько-турецьких культурних відносин: українське гутне скло в турецькому археологічному комплексі XVII ст. / О. Харитонов // Історія і культура Придніпров'я: невідомі та маловідомі сторінки: науковий щорічник. – Дніпропетровськ: НГУ, 2009. – С. 218–221.

Юлія Курдына

**РОЛЬ УНИВСКОЙ ЛЕСНОЙ ГУТЫ В РАЗВИТИИ ГУТНИЦТВА
НА ЗАПАДНОУКРАИНСКИХ ЗЕМЛЯХ
(ПОСЛЕДНЯЯ ТРЕТЬ XV – ПЕРВОЙ ПОЛОВИНЕ XVII ВВ.)**

В статье рассматриваются основные аспекты организации гутничества в последней трети XV – первой половине XVIII вв. и Унивская лесная гута в контексте археологических данных. Подается описание стеклодельных печей, инструментов, стекла и других находок. На основе этого делаются выводы относительно значения данного памятника для определения уровня развития местного стекольного производства и перспектив продолжения изучения гуты.

Ключевые слова: гутничество, Унив, венецианское стекло, стеклодельная печь, стеклянные изделия.

Julia Kurdyna

**UNIV ROLE IN THE DEVELOPMENT OF FOREST HUTA HUTNYTSTVO AT WESTERN
(LAST THIRD OF THE XV – THE FIRST HALF OF THE XVII CENTURY).**

The article scrutinizes the aspects of glassblowing organization in the last third of the XV century – first half of the XVIII century and Univ forest glassworks in the light of the archeological data. It contains the description of glass-making furnaces, glassware and other findings. On these grounds the conclusions are drawn concerning the importance of this significant site for the determination of the level of local glass-making development and the perspectives of the glassworks study continuation.

Key words: Hutta production, Univ, Venetian glass, glass-furnace, glassware.